

COLOFON

Rosmalla (ISSN 0925-2894) wordt vier keer per jaar uitgegeven onder eindverantwoording van het bestuur van de Heemkundekring Rosmalen. Heemhuis 'Mariënwater' Berlicumseweg 8 5248 NT Rosmalen Postbus 64 - 5240 AB Rosmalen www.heemkundekringrosmalen.nl info@heemkundekringrosmalen.nl

Bestuur Heemkundekring Rosmalen:

- Rien van Grunsven, voorzitter
- secretaris, vacature
- Henda Pennings, penningmeester
- Arnold de Veer, bestuurslid
- Jan Zantkuijl, bestuurslid
- Kitty van der Doelen-Crane, notulist

Werkgroep Redactieraad 'Rosmalla':

- Harry Coppens
- Gerrit Mol
- Ad Tibosch
- Krien van Hirtum, (lay-out en tekstverwerking)

Productie:

- Grafisch Ontwerp, Atelier Meijs
- Omslag, drukkerij Van Gerwen

Losse nummers:

- € 4,50 per uitgave

Distributieadres:

- Harry Coppens
Stationsstraat 8
5241 EE Rosmalen,
Tel.: 073-5218349

Kopijadres:

- Heemkundekring Rosmalen
Postbus 64
5240 AB Rosmalen
info@heemkundekringrosmalen.nl

Iedere auteur draagt persoonlijke verantwoordelijkheid over zijn of haar artikel.
Niets uit deze uitgave mag worden vernoemd of geplaatst zonder bronvermelding plaatsvindt.

JAARGANG 17- NUMMER 2 JUNI 2007

INHOUDSOPGAVE:	Pagina
Voorwoord redactie	2
<i>Ad van Langen en Ernest Verhees</i> Reacties op "Sportburgemeester Felix von Heijden"	2
<i>Antoine de Visser</i> Maarten van Rossum en de Meijerij (1)	4
<i>Harry Coppens</i> Van 's-Hertogenbosch naar Lithoyen 1876	8
<i>Harry Coppens</i> Borrelpraot	15
<i>Gerrit Mol</i> De Meester van Koudewater	19
<i>Harry Coppens</i> Herkomst huidige naamgeving	21
<i>Gerrit Mol</i> Uit het taalschrift van mijn moeder	23
<i>Harry Coppens</i> Onze vloekwoorden	24
<i>Harry Coppens</i> Bierkan met de drie oren	25
<i>Harry Coppens</i> Voor u gehoord (45)	26
Heemkundekring dankt zijn sponsors	28

Foto omslag:

Huidige landhuis en voormalig klooster Mariënwater voor Birgittinessen en Birgittijnen (1434 - 1713) op het landgoed Coudewater te Rosmalen (Rijksmonument). In de rechtervleugel het "Heemhuis Mariënwater" van de Heemkundekring Rosmalen.
Foto: Jo Versteijnen uit Rosmalen

Voorwoord van de redactie

Beste lezer,

Mooi op tijd ligt deze Rosmalla bij u in de bus, als de techniek ons tenminste niet in de steek laat. We bieden u weer een gevarieerd nummer. Een mengelmoes van historie en volkscultuur, voor elk wat wils. In ons vorig blad werd u het vervolg aangekondigd van de Rosmalense wieslerhistorie. Daar zijn we helaas niet in geslaagd.

De auteur van die serie, redacteur Ad Tibosch, heeft het erg druk met zijn verhuizing. Het zij hem vergeven.

Let ook eens op de mooie foto's en tekeningen. Soms zijn ze waarheidsgetrouw, soms zijn ze illustratief en zeker sfeervol.

Voor op- en aanmerkingen, maar meer nog voor uw bijdrage aan dit blad houden wij ons graag aanbevelen!

Reacties op artikel van Burgemeester Felix von Heijden en Harmonie St. Cecilia

Onderstaande reactie op het artikel "Sportburgemeester Felix von Heijden" is reeds eerder geplaatst. I.v.m. met een reactie hierop van de auteur Ernest Verhees leek het de redactie goed om dit artikel nogmaals te plaatsen en daarna de reactie van de auteur.

In de vorige uitgave van Rosmalla (jaargang 17, nr.3) wordt in een artikel van Drs.E.Verhees met de titel "Sportburgemeester Felix von Heijden", in het hoofdstuk "Sport in Rosmalen" gemeld dat tijdens de Tweede Wereldoorlog door de extra kosten van de vermakelijkheidsbelasting de plaatselijke Harmonie en enkele zang- en toneelverenigingen waren gedwongen tot opheffing. Hoewel ik het voor de andere genoemde verenigingen niet kan beoordelen, geldt zeker voor de Rosmalense Harmonie St. Cecilia dat financiële problemen als gevolg van de vermakelijkheidsbelasting niet de oorzaak van het staken van haar muzikale activiteiten waren. De Harmonie kampte aan het begin van de Tweede Wereldoorlog met ernstige interne problemen, welke leidden tot een grote mate van inactiviteit. Vervolgens werd in 1942 door de Duitse bezetter de Kultuurkamer opgezet, met het doel het gehele Nederlandse cultuurleven ondergeschikt te maken aan de nationaal-socialistische ideeën. Alle uitvoerende en scheppende amateurs en

professionele kunstenaars moesten lid worden, indien zij hun liefhebberij of beroep in het openbaar wilden uitoefenen. Ook de amateurgezelschappen moesten bij de Kultuurkamer aangesloten zijn. Veel amateurverenigingen, waaronder de bij R.K. Bond van Harmonieën en Fanfaregezelschappen in het bisdom 's-Hertogenbosch aangesloten muziekgezelschappen, besloten zich niet bij de Kultuurkamer aan te sluiten en waren daarmee gedwongen hun activiteiten (repetities, optredens etc.) volledig te staken. Tot deze verenigingen behoorde ook Harmonie St. Cecilia. De vereniging werd echter niet opgeheven en al op 20 mei 1945, dus onmiddellijk na het einde van de oorlog, was er een ledenvergadering, waarin besloten werd om de verenigingsactiviteiten weer op te starten en de harmonie zo spoedig mogelijk weer op de been te brengen.

Ad van Langen, Erevoorzitter Muziekvereniging St. Cecilia Rosmalen.

Bovenvermelde reactie hebben wij om commentaar voorgelegd aan de auteur van het artikel, die de redactie het volgende liet toekomen:

"Met de reactie van dhr. Van Langen op mijn artikel heb ik geen probleem. Het betreft een detail uit het artikel over Von Heijden waar ik verder geen onderzoek naar heb gedaan.

Zijn opmerkingen strijden ook niet met wat ik schrijf over de harmonie. De volgende kleine nuancerings/opmerkingen kunnen erbij geplaatst worden, eventueel in goed overleg met dhr. Van Langen”:

Ik geef aan dat de burgemeester (de gemeente) als argument voor het vrijstellen van sportverenigingen van vermakelijkheidsbelasting de problemen bij de culturele verenigingen noemt in de toelichting bij zijn voorstel. De relatie tussen vermakelijkheidsbelasting en de problemen bij de verenigingen wordt door de burgemeester gelegd. Dit sluit mogelijk aan bij de genoemde interne problemen bij Cecilia.

De letterlijke tekst in de toelichting van 28 september 1942:

"Reeds spoedig bleek, dat de belasting ten aanzien van de culturele verenigingen funest

werkte daar de kleine voordeelige saldi werden omgezet in nadeelige. (...) Nadat de plaatselijke harmonie verdwenen was, hebben de zang- en toneelvereniging "Oefening en vermaak", die de gehele gemeente omvatte, benevens de toneelvereniging "Samenleving" gepoogd door verhoogde activiteit het hoofd boven water te houden, vandaar de verhoogde belastingopbrengst in 1941. In deze pogingen mochten zij evenwel niet slagen en moest tot opheffing worden besloten. Thans bezit deze gemeente geen muziek-, zang- of toneelvereniging meer."

De werkelijke oorzaak hiervan kan zeker bij het niet aansluiten bij de Kultuurkamer liggen. De opmerkingen van dhr. Van Langen zijn dus een welkome aanvulling.

**Met vriendelijke groet,
Ernest Verhees .**

1922: Harmonie St.Cecilia voor het café van Toontje “de smid” Hermens in de Stationsstraat

Vlnr.1e rij: Kobus Hanegraaf-Jo van Pinxteren-Bertje van Liefvoort-Mies van Creij-Martien van Ieperen-Toontje de Laat-Cor van Gerven-Piet van Pinxteren-Theo der Kinderen-Jan van den Berg.

2e rij: Harrie Hendriks-Hein Hanegraaf-Johan Tibosch-Antoon Vos-Harrie van Nuland-Frans Verstegen-Johan de Laat-Jan Vorstenbosch-Christje van Galen(vaandeldrager)-Piet de Laat-Bart van Nuland-Driekske Korsten-Michels-Jos Rovers-Theo van Pinxteren-Jan Verstegen-Hoedemakers-De Vliert-Toontje van de Vliert-Toon van Herpen-Piet Vos-Gret van Nuland-Bartje de Laat-Kieviets.

Maarten van Rossum en de Meijerij (1)

Antoine de Visser

Aanleiding tot dit schrijven:

In een ‘Gids van Noord Brabant’ kwam ik bij Rosmalen het volgende stukje tegen:

“Ook Rosmalen werd regelmatig zwaar getroffen door vijandelikheden met o.m. de Geldersen, later ook door de Spanjaarden en de Staatssen. Vast staat dat in 1512 het dorp door de Geldersen werd geplunderd, vermoedelijk is toen ook de kerk verwoest.”

Nu woon ik sinds 16 febr. 1972 in Rosmalen, maar ik kom uit Rossum, aan de overkant van de Maas, Gelre dus! Daar ben ik ook geboren en getogen.

Het intrigeerde me wat die legeraanvoerder van de hertog van Gelre deed in de Meierij, waardoor men hem daar zag en ziet als een nietsontziende plunderaar en brandstichter. Dus ik ben gaan zoeken.

Het resultaat wil ik in drie stukken weergeven:

1. *Wie was Maarten van Rossum? (1478-1515)*
2. *Wat deed hij als legeraanvoerder van de Hertog van Gelre in de Meierij? (1515-1543)*
3. *Wat deed hij nadat Gelre door Karel V was ingelijfd bij de Nederlanden? (1543-1555)*

1. Wie was Maarten van Rossum ? (1478-1515)

Hij werd geboren in 1478 in Zaltbommel, op de plaats waar in 1535 het nu bekende ‘Maarten van Rossum huis’ werd gebouwd.

Hij stamde uit een Gelders adellijk geslacht, dat zijn naam ontleende aan het dorp Rossum, een oude vrije heerlijkheid. Daar had de familie haar stamslot, op de plaats waar eerst een Romeinse sterkte stond en nu een kasteel in neo-Tudorstijl te zien is, gebouwd in opdracht van baron Van Randwijck.

Het geslacht van ‘Van Rossum’ was al eeuwen

in dienst van de Graven en Hertogen van Gelre. Maarten was de tweede zoon van Johan van Rossum, heer van Rossum, Broekhuizen, Poederoyen, Oijen. Zijn moeder was Johanna van Hemert, dochter van Peter van Hemert, Heer van Poederoyen.

Peter van Hemert bewoonde een sterk kasteel te Poederoyen in de Bommelerwaard, binnen het hertogdom Gelre, dat machtige muren en torens had. Het slot lag aan de Maas en kon zo de handel met Dordrecht en 's-Hertogenbosch onmogelijk maken voor schippers. Peter weigerde zich echter aan te sluiten bij Karel van Egmond, hertog van Gelre. Hij verbond zich aan de Hertog van Brabant, die voortdurend in oorlog was met de Hertog Karel van Gelre om dat hertogdom bij zijn bezit te voegen. Sinds 1430 was het hertogdom Brabant met het hertogdom Bourgondië samengevoegd en wilde zich daarna nog verder vergroten. Later kwam het Habsburgse Huis door huwelijk er aan de macht. Brabant bleef, ondanks de wisseling van macht, het centrale gebied met Brussel als de hoofdstad van hun landen. Deze Karel van Egmond, hertog van Gelre, heeft zijn hele leven in oorlog geleefd met de Habsburgers. Zijn vader, Adolf van Gelre, was zes jaar gevangen gehouden door de Bourgondische hertog Karel de Stoute. Karel de

Stoute nam Gelre in bezit.

Karel van Egmond werd in 1487 tijdens een veldslag door de Fransen gevangen genomen. Vijf jaar duurde deze gevangenschap. Toen werd hij in 1492, tegen betaling van een grote som losgeld, in vrijheid gesteld.

De Geldersen waren verheugd op zijn terugkeer. Ze hoopten verlost te worden van de gehate Habsburgers. In Karel zagen zij een aanvoerder die de strijd aan zou kunnen.

Voor deze Karel van Egmond was het noodzakelijk om zich van het kasteel te Poederoyen meester te maken. De Bourgondiërs konden het kasteel immers als invalspoort in Gelre gaan gebruiken. In 1493 werd het kasteel belegerd en veroverd. Peter van Hemert en zijn zonen werden gevangen genomen.

De burcht werd door de hertog in leen gegeven aan Johan van Rossum, de vader van Maarten van Rossum.

In 1494 was Filips de Schone (zoon van de Habsburgse Maximiliaan van Oostenrijk en Maria van Bourgondië, die de dochter was van Karel de Stoute) meerderjarig geworden en werd gehuldigd als Heer der Nederlanden. Filips huwde met de Spaanse Johanna van Aragon en Castilië.

In 1504 kreeg Filips bericht dat zijn schoonmoeder ziek was en dat hij binnenkort in Spanje werd verwacht. Hij besloot echter om, met de hulp van de hertog van Kleef en de bisschop van Utrecht, eerst hertog Karel van Gelre te verslaan. Daarna wilde hij pas afreizen naar Spanje. Filips verzamelde daarvoor binnen 's-Hertogenbosch, "de eenige vaste stad, die dicht aan de Geldersche grenzen gelegen was, een leger, hetwelk, onder het beleid van Kornelis Hertog van Zevenbergen, Frederik Heer van Ysselstein, en anderen, in Gelderland trok, daar het alles, met vuur en zwaard, verwoestte." (J. van Heurn; I-pag.407). Vanaf 'de puye' van het stadhuis was de oorlogsverklaring tegen Hertog Karel van Gelre afgekondigd. Legers trokken op en trachtten Gelderse gebieden, kastelen en steden te veroveren. Het slot te Hemert bij Heusden werd ingenomen, evenals dat van Midde-laar. De Geldersen brandden daarop het dorp Lith af. De gewapende burgerwacht van 's-Hertogenbosch die bij Kessel en Maren lag, trok zich terug naar de stad, waarna Karel van Gelre de twee dorpen brandschatte. De Heer van Ysselstein brandde de dorpen Appeltern, Alphen

en Maasbommel af en nam de Schans bij Oyen in. Filips bleef de hele winter in 's-Hertogenbosch, waar hij bezoek kreeg van keizer Maximiliaan. In 1505 werd de strijd weer aangevangen.

Toen ontving Filips het bericht dat Isabella van Castilië, zijn schoonmoeder, was overleden.

Voor zijn reis naar Spanje vroeg hij de Staten van Brabant om een bede. Het aandeel voor de stad 's-Hertogenbosch bedroeg 6773 Rijns-guldens en 17 stuivers. Filips mocht, omdat er direct niet zoveel geld beschikbaar was, enige Domeinen verpanden(= in leen geven). In de Meierij werden daarvoor o.a. de dorpen *Berlicum*, *Schijndel*, *Nieuwland*, *Vlierden*, *Bakel*, *Vught*, *Cromvoirt* en **Rosmalen** beleend. De stad 's-Hertogenbosch verwierf enige jaren later het dorp **Rosmalen** voor 1116 Rijns-guldens en 16

Karel V

stuivers. (J. van Oudenhoven, deel I pag. 87). Maar voor deze verpanding van domeinen zette Filips de strijd voort. Daar was de hertog van Gelre niet tegen bestand en moest zijn nederlaag erkennen. Het hertogdom was opnieuw in handen van de Habsburgers. Filips de Schone vertrok in 1506 naar Spanje en overleed daar korte tijd later. De rechten op Gelre gingen over op zijn jonge zoon Karel V.

Zo kreeg Karel van Gelre opnieuw de wind in de zeilen. Want van zo'n onzeker bestuur met een kind van 6 jaar als hertog van Brabant en Heer der Nederlanden verwachtte hij weinig tegenstand. In het geheim knoopte hij betrekkingen aan met de koning van Frankrijk. Deze had er belang bij dat hij bondgenoten tegen de Habsburgers kreeg. De hertog wist zo de steun van bevolking en adel uit Gelre te krijgen en nam zijn hertogdom weer in bezit. Uit voortdurend geldgebrek besloot hij de gewesten Holland en Brabant binnen te vallen.

De 'Van Rossums' waren steeds aan het hof van de hertog van Gelre verbonden geweest. Om carrière te maken, lag het voor Maarten van Rossum voor de hand in dienst van de hertog te treden. Hij was de tweede zoon. Zijn oudere broer Johan zou immers de bezittingen van zijn vader erven. Dus hij trad in dienst van de landsheer om zo bezit te verwerven. Hij werd page, schildknaap, oefende zich in de vaardigheid van de wapenhandel, leerde de hofetiquette en ontving op ongeveer 20-jarige leeftijd de ridderslag. Nu stond hij tot de beschikking van de hertog. Het ontbrak Maarten van Rossum niet aan moed, durf en initiatief, eigenschappen om zijn leiderschap waar te maken.

Ook al heeft hij de strijd in 1507 en 1508 om de oude burcht Poederoyen, de bezitting van zijn vader niet meegemaakt, toch heeft hij er veel om geleden toen deze vesting werd veroverd, zoals door J. van Oudenhoven wordt beschreven:

De Hollanders ondernamen in 1507 het beleg van het sterke slot Poederoyen, onder leiding van Heer Jan van Egmont. Door de komst van het leger van Karel van Gelre gaven ze uit angst

het beleg op. De gewapende burgerwacht van 's-Hertogenbosch hoorde dit en nam stoutmoedig hun taak over. Ze trok 's nachts de Orthenpoort uit en nam enkele Gelderse schepen, die bij Vabrik lagen, bij verrassing weg. Zo was ook de Vorst van Anholt met enige ruiters en een groot aantal burgers van 's-Hertogenbosch naar de kant van Nijmegen getrokken, waar hij veel schade bracht door te roven en te branden, o.a. het Slot Ooy.

In 1508 werd het beleg van Poederoyen hervat, vooral op aandrang en kosten van de stad 's-Hertogenbosch. De Vorst van Anholt bracht twaalf stukken grof geschut, de 'twaalf Apostelen' genaamd, in stelling. Tegen zoveel geweld was de verdediging niet bestand. Het slot viel, de Gelderse maarschalk Hendrik van Enze, bijgenaamd 'Suydewind' gaf zich op 3 juni over.

"Het Slot werd hier na ondermynd, omvergeworpen, en de gragten gevuld. Die van 's-Hertogenbosch deden, tot dat zulks verrigt was, aldaar twee honderd van hunne Burgers blyven." (Oudenhoven, I pag. 196).

Het geslacht Van Rossum, de eigenaar, was er woedend over. Voor Keizer Maximiliaan was de vernietiging van dit slot een welkom geschenk. Hij bezocht op 28 juli 's-Hertogenbosch en beloofde de stad voor haar bijdrage door toe te staan dat zij voortaan de Habsburgse dubbele adelaar als schildhoofd boven haar stadswapen

mocht voeren.

**Landvoogdes
Margaretha van Oos-
tenrijk**

In 1511 kwam Landvoogdes Margaretha van Oostenrijk, zus van Filips de Schone en dochter van keizer Maximiliaan, naar 's-Hertogenbosch. Zij gaf aan de Burgerij verlof om het Slot Oyen aan de Maas af te breken. Zo zou van daaruit geen uitval op stad en Meierij kunnen plaats vinden. Tweehonderd burgers,

met metselaars en timmerlieden gaven aan de oproep gehoor. Daarna wilden zij in 1512 een beleg rond Venlo, om zo de Meierij van het stropen door Gelre te stoppen. Het mislukte echter hopeloos. Het gevolg was dat de Geldersen vanuit Venlo en Roermond nu Brabant in kwamen en 'zij brandden het dorp Brakel af, en een gedeelte van Deurne, Asten, Geffen en Nieuwland werden mede in koolen gelegd'.

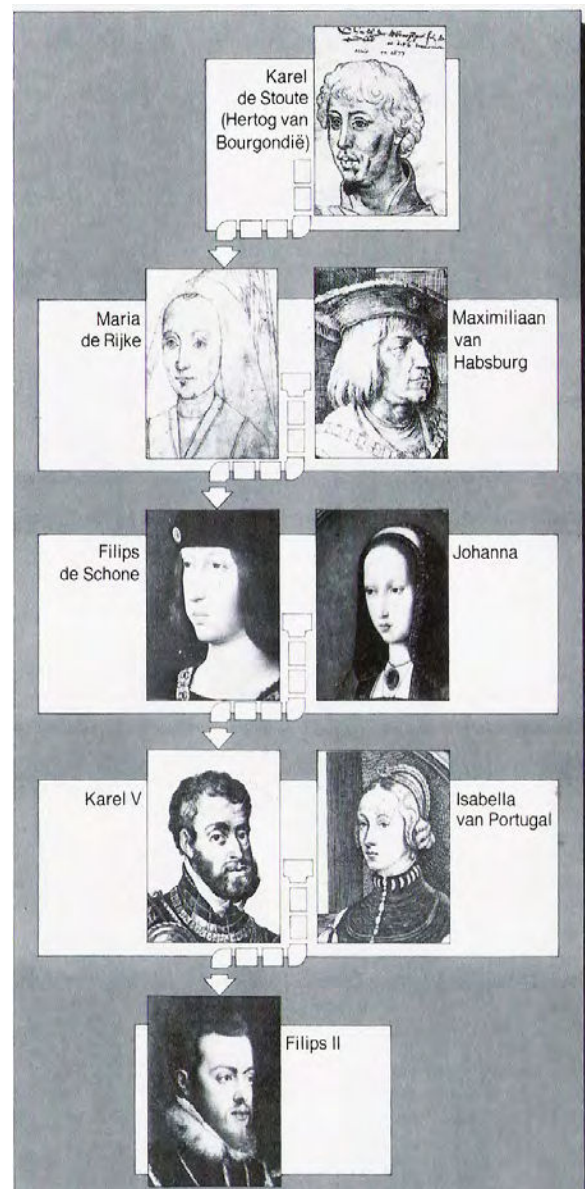
"De Burgery van 's-Hertogenbosch riep derhalven by klokslag, de Opgezetenen der Meyerye, die het naaste aan de stad waren by een. Twee duizend mannen trokken, by het dorp Hedel over de Maaze; brandden en roofden binnen de dorpen Driel, en Rossum. Over de Waal kwamen Gelderschen en vielen op de Bosschenaars aan. Hier kregen de Bosschenaars eene volkomen nederlaag, de Gelderschen namen omtrent agt honderd Soldaaten, en vyf honderd Burgers, en Boeren gevangen."

(Van Heurn I, pag. 421). Het hulde de stad in grote droefheid.

De Geldersen vielen kort daarna opnieuw de Meierij binnen, "en verbrandden het dorp **Rosmalen**, en het gehugt **Hintham**, dat voor de poorten der stad ligt. Eenigen van hun kwamen voor de Hinthammerpoort, en verbrandden daar etlyke molens. Deze poort was nog open: de poortier, die dezelfde meende te sluiten, werd door hun doodgeslaagen. Het had hun haast gelukt, ter poorte in te dringen, ware 't niet gebeurd, dat eenige Burgers toegeschoten hadden, die de poorten slooten." (van Heurn I, pag. 422). In 1512 besloot het Bestuur van 's-Hertogenbosch opnieuw een inval in de Bommelerwaard te ondernemen. Met vijf vaandels soldaten, die in de Langstraat lagen, werd Zaltbommel belegerd. Maar weer liep het op een mislukking uit. De tegenaanval vanuit Gelre begon met de verovering van Megen. Daarna werd Osch ingenomen en het dorp Berchem in brand gestoken. Toen trokken zij naar Kessel en "over **Rosmalen**, naar hun gehucht **Hintham** dat zy nevens zeven molens verbrandden. Van hier trokken zy de geheele Meyerye door." (van Heurn I, pag. 425).

Eindelijk werd er in 1513 een bestand voor vier jaar met Gelre getroffen. Hertog Karel van Gelre had zich, kort tevoren, meester van de stad Arnhem gemaakt, zodat hij weer het grootste gedeelte van Gelre in zijn macht had.

In 1515 werd Karel, zoon van Filips de Schone en Johanna van Aragon en Castilië, kleinzoon van keizer Maximiliaan, vijftien jaar. Hij werd toen als Heer der Nederlanden en Hertog van Brabant gehuldigd.

Van 's-Hertogenbosch naar Lithoyen 1876

Het is waarlijk geen plezier tochtje langs de anders zo schoone Maasboorden, want van het begin tot het einde heb ik niets anders onder de oogen gehad dan ellende en nogmaals ellende. De vlijtige armen, zoo gereed om den vruchtbaren bodem te dwingen zijne overvloedige en rijke schatten af te staan, hangen slap langs het lijf, en met een wezenloos oog staren de landbouwers naar de velden waarop hun vijand, het water, als onbeperkt gebieder heerscht, zonder lust te toonen spoedig de met geweld veroverde landstreek te verlaten.

Voordat ik uittrok had de faam reeds de mare van de ramp wijd en zijd verspreid, doch gewoon als zij is om van een vinger eene armlengte te maken, had ik onmogelijk kunnen denken dat ditmaal hare krachten waren tekort geschoten om naar waarheid eene schets te geven van den toestand, en werkelijk, wat ik gezien en ondervonden heb, gaat alle beschrijving te boven. Gezinnen zonder woning, armen zonder werk, gemeenten waarvan de halve bevolking moet onderhouden worden willen zij niet omkomen van gebrek, dat is schering en inslag op alle plaatsen waar ik langs kwam, en ik ben ervan verzekerd dat alleen de overtuiging: te leven in

het eenige Nederland als het er op aan komt lijdende landgenooten bij te staan, hen bewaart voor wanhoop aan een betere toekomst. Doch laat ik mijn doel niet vooruit loopen.

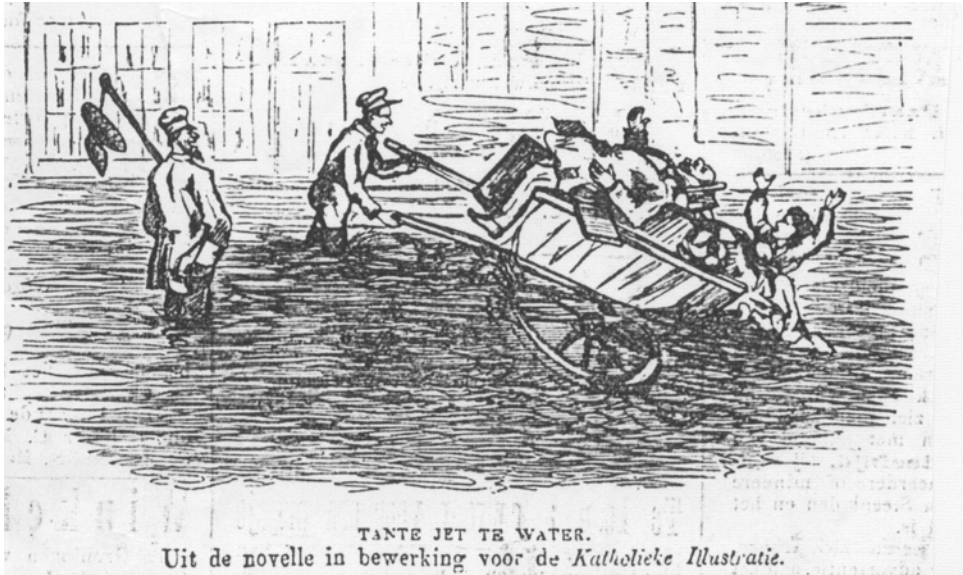
Overstroomde polder

Vergezeld van een teekenaar stapte ik op maandag, den 20. Maart, 's morgens te 6 uur op de postboot naar Hedel om van daaruit mijn tochtje te beginnen. Van 's Bosch naar Hedel heeft men een uitgestrekt gezicht op den grooten waterplas, dat ik het best kan vergelijken met een gezicht te Scheveningen op de Noordzee, want er zijn verschillende punten waar de horizon niets te zien geeft dan water. Langs den dijk van Hedel naar Empel kregen wij het eerste denkbeeld van de woede waarmee het water in de nacht van zondag op maandag, 12/13 Maart te werk is gegaan. De beste vergelijking die ik van dien dijk maken kan is: eene reusachtige boterham, waarin het monster dat water heet, vreeselijke happen heeft gedaan en wel van dien aard dat wij op sommige plaatsen achter elkander moesten loopen, en dan nog zoo voorzichtig mogelijk, daar een misstap ons nader kennis zou hebben gebracht met de Maas van den eenen of van den overstroomden polder van den anderen kant.

De dijk breekt door!

Het huis Doornenkamp onder Gewande, een gehucht van Empel, was onze eerste pleisterplaats, en, zooals vanzelf spreekt, viel het gesprek terstond op het water. De vriendelijke eigenaar gaf ons met de meeste bereidwilligheid alle gewenschte inlichtingen en het was vooral over den vreeselijken zondagnacht dat hij den mond vol had. Toen den orkaan zijn hoogste woede bereikt had, durfde hij het niet meer wagen in zijne woning, daar de storm

zich zelfven, waarom dan nog langer gepoogd redding te zoeken? Het was een ontzettende toestand. Niets echter wat meer wanhopigen moed geeft dan doodsgevaar, en aan de bovenmenschenlijken pogingen die er tot redding van eigen leven gedaan zijn, heeft men het te danken dat geen enkel menschenleven is te betreuren.

met geweld op het huis beukte en het bij elken golfslag deed dreunen.

Er behoorde echter niet weinig moed toe zich buiten te wagen, want het was onmogelijk te onderscheiden waar de rivier en waar de dijk was, doch binnen blijven was zich aan een zekeren dood blootstellen, tenminste zoo dacht hij, en buiten was er wellicht nog kans handen te vinden die zouden kunnen helpen.

Die berekening was echter mis. Langs den geheelen dijk was het en *saue qui peut*, niemand dacht aan een ander, hoe dringend en smeekend ook het hulpgeschrei van de ongelukkigen die in nood zaten, boven den storm uit klonk. Met zijne in zwijm gevallen echtgenoot in de armen, is hij naar het dorp gevlucht, doch het was hem onmogelijk te zeggen hoe hij er gekomen was. Iedereen was krankzinnig van schrik en niemand die rekenschap kon geven van zijne daden gedurende dien ontzettenden nacht. En als men bedenkt dat, door het geweld waarmee het water opgezweept werd, er over de geheele lengte van den dijk als het ware een wolk van fijne waterdeelen opging, dan zal men licht den algemeen schrik kunnen voorstellen.

Het geroep: De dijk breekt door! Hulp! Wij vergaan! Help! kwam dien schrik nog aanwakken, want men gaf den moed bijna op. Als wij toch moeten vergaan, zoo dacht iedereen voor

Het Slot

Op het oogenblik van den dijkbreuk moet het echter verschrikkelijk geweest zijn. Iedereen wist toch dat de bewoners van het *Slot*, dat in den polder staat, een zekeren dood tegemoet gingen. Hun hulpgeschreeuw van de daken der huizen, waarheen zij als laatste toevluchtsoord gevlucht waren, verdoofde zelfs het geloei van den orkaan, doch wat hielp hun handenwringen daar waar men aan eigen redding wanhoopte? Het *Slot* is een groep van zes huizen en een paar schuren, aldus genoemd naar een kasteel dat daar vroeger stond en waarvan het laatst de heeren Tye Hannes eigenaars waren. Zooals ik reeds opmerkte, staan die huizen buitendijks, en toen de dijk doorbrak, was er voor de bewoners geen redding meer.

Zooals de gravure doet zien, zijn de bewoners overvallen en naar boven gevlucht toen het water reeds op eene manslengte in de huizen stond. In sommige hing de waterketel nog boven het door het water gedooft vuur, en waren de tafels nog beladen met lamp, koffiekann, kruiken en kopjes, zoodat men hoogstwaarschijnlijk aan het avondeten zat toen het water kwam opzetten. Wat die menschen uitgestaan hebben is met geen pen te beschrijven. Behalve het gevaar van weggeslagen te worden van den wrakken bodem

Ook Haren bij Oss was een van de rampdorpen in het verleden

die onder hen stond te schudden, hebben zij gedurende twee volle dagen zonder eten gezeten, daar eerst maandag en dinsdag volgende op den verschrikkelijken zondagnacht, aan de redding kon begonnen worden.

De schipper die ons er heen voer, vertelde een staaltje van de redding, dat ik hier weergeef om een denkbeeld te geven met welke gevaren de redding over het algemeen gepaard ging. Zooals men weet, bestaat de eenige rijkdom van een landbouwer die land in pacht heeft, in zijn vee, en het spreekt dus vanzelf dat zijn eerste gedachte is dit in tijd van gevaar in veiligheid te brengen. De eenige weg daartoe was hier: het vee los te snijden, in de hoop dat het, door zijn instinct gedreven, naar den dijk zou zwemmen, wat op de meeste plaatsen gebeurd is. Een der bewoners van het *Slot* dacht echter ook zijn eigen leven te redden door zich aan den staart eener koe vast te grijpen. Het dier, reeds verschrikt door het water trachtte zich te ontdoen van den last aan zijn staart, en eene worsteling op leven en dood begon. Twintig maal was het den ongelukkige gelukt zich op den rug van de koe te werken, doch telkens werd hij er door een golfslag afgeslingerd. Het verschrikkelijkste van dien toestand was dat die strijd plaats had onder de oogen van zijne vrouw en kinderen, die op het dak der woning dat tooneel stonden aan

te staren, en telkens hartverscheurende kreten slaakten als een golfslag den man en vader voor hun oog verborg. Eindelijk gelukte het hem tusschen der koe staande zich aan een hooimijt vast te grijpen en zoo aan een zekeren dood, te ontsnappen. Van het geheele *Slot* is niets heel gebleven ; van alle kanten kan men door de huizen heen zien, want zelfs de binnenmuren zijn uit elkaar gerukt. Als eene bijzonderheid vertelde men ons dat veertien dagen te voren juist deze twee huizen waren verkocht voor omstreeks f 700, zoodat de eigenaar voor zijn f 700 niets

anders heeft dan wat puin en een paar in elkan- der gezakte strooien daken

De bewoners der Empelsche hut hebben niet minder in doodsangst gezeten. Twee dagen lang moesten zij op den nok van het huis zitten, en dan nog bijna met de voeten in het water, eer zij gered konden worden. De redding daar ging niet gemakkelijk, daar het huis ruim een half uur van den dijk staat en de verschillende booten die reeds een tocht daarheen beproefd hadden on- verrichter zake moesten terugkeren, wilden de redders hun eigen leven sparen.

De dorpen Alem en Maren

Het punt waar de doorbraak plaats had behoort onder de gemeente Alem. Het moet verschrikke- lijk geweest zijn toen de dijk, het eenige punt waar allen heen vluchtten om redding te vinden, onder het water bezweek en in zijne door niets te weerhouden vaart drie huizen geheel en al mee- sleepte. Vlak aan den dijk, waar men de boomen ziet, stonden twee flinke steenen woningen, waarvan zelfs geen balk is overgebleven, en als men weet dat op de plaats waar zij vroeger ston- den het water 5 meters diep is, dan zal men zich eene voorstelling kunnen maken van de kracht waarmee het water opgezweept werd. Midden in den doorbraak, die ruim 400 meters lang is, staat

nog het dak van een ingestort huis, doch dit dak is zoo misvormd dat men moeite heeft om er den oorspronkelijken vorm in terug te vinden. Toen wij er langs voeren, was de stroming nog zoo sterk dat wij een heel end werden afgevoerd en het den schippers moeite kostte ons er voorbij naar het fort onder Alem te brengen.

Het fort bij de Blauwe Sluis staat juist op de grensscheiding der gemeenten Gewande en Alem, en zooals men begrijpt, was het gedurende den zondagnacht het punt waar allen die het bereiken konden heensnelden. Wij vonden daar dan ook, vreedzaam tussen de vuurmonden gelogeed, een aantal huisgezinnen die allen door het water van hun dak beroofd waren, en het was waarlijk een treurig gezicht die ongelukkigen daar zoo bedrukt bij elkaar te zien zitten. De provisiekamer was door de weldoende booten die met de noodige levensbehoeften de Maas opvoeren, ruim voorzien, doch dit helpt alleen in den eersten nood, want allen die daar zaten bezitten bijna niets meer dan de kleren die zij aan hadden.

Aan het fort eindigde ons watertochtje en wij namen den stok weer ter hand om verder te wandelen. Het dorp Alem heeft nog het minst geleden; wel is de dijk bijna geheel vernietigd, en zal hij zoo goed als opnieuw gelegd moeten worden.

We gaan naar het volgende dorp Maaren. Daar liggen de huizen bij menigte langs den dijk geheel vernield en stuk geslagen, en men kan bijna geen stap doen of men ziet een of ander stuk gebroken huisraad. De nood was ook daar zeer hoog. Geheele huizen en schuren die op het punt stonden te vallen zijn afgebroken, en de stukken ervan als borstwering in den dijk geworpen en het is zeker dat de onvermoeide pogingen die in het werk zijn gesteld de bewoners voor de ramp van een dijkbreuk bewaard hebben. Ware dit ook het geval geweest dan zou de geheele buurt weggeslagen zijn en de bewoners waren allen verdronken.

Het water loopt over de dijk

De haren rijzen te berge als men hen hun weder varen gedurende den orkaan hoort vertellen. Van zondagavond 7 uur tot den anderen morgen hebben zij elke minuut den slag verwacht die een einde zou maken aan hun bestaan, en van opbeuring kon geen sprake zijn. Allen leden hetzelfde gevaar en met elke vernieuwde golfslag steeg dat gevaar hooger. De dijk heeft het gelukkig gehouden, doch ten koste van bijna geheel zijn bestaan want eene geheele vernieuwing is noodig, wil hij voor een volgenden keer weer bestand zijn tegen zulk eene kracht als nu zijne

flanken gebeukt heeft.

Wij troffen te Maaren den eigenaar van een der huizen die bij het doorbreken van den dijk zijn weggedrukt, en hoorden hen zijn wedervaren aan een zijner vrienden vertellen.

Reeds sedert het water zoo verschrikkelijk begon te wassen, was hij om op alles voorbereid te zijn, elken avond met zijne huisgenooten geheel gekleed te bed gegaan. de bedden lagen over dag in lakens gepakt, om als het noodig was ze mee te nemen en werden alleen 's avonds als men ze weer noodig had, gebruikt.

Op den avond van den doorbraak was het weer wel verschrikkelijk, doch men was een weinig aan het geruisch van het water gewoon geraakt, en als naar gewoonte waren de bedden ontpakt en in de ledekanten gelegd en men stond gereed zich ter ruste te begeven.

Men was begonnen de rozenkrans te bidden, zooals het daar de gewoonte 's avonds is, toen eensklaps de kleinste jongen, die even buiten geweest was, verschrikt naar binnen kwam stuiven en uitriep: "Vader, het water loopt over den dijk!"

De vader vloog op, en zag insgelijks het water over den dijk loopen, doch hij dacht volstrekt niet aan een dijkbreuk, veeleer schreef hij dat water toe aan den golfslag der rivier.

Hij trachtte zijne ontstelde familie gerust te stellen, doch deze was niet meer in huis te houden en allen drongen naar buiten om te vluchten.

Gehoor gevende aan dien drang gaat hij mee, en nauwelijks had hij vijf minuten de woning verlaten, of een reusachtige golf sloeg haar in honderd duizend stukken en voerde hare deelen met zijn matelooze woede mee.

'Eene oase in den woestijn'

De sidderende bewoners waren echter nog alles-behalve in veiligheid. De dijk had op verschillende plaatsen reeds zeer diepe gaten, en tot tweemaal toe had hij een zijner kinderen en ook zijne vrouw uit een gat te halen, waar hij op den grond liggende hen de hand niet kon toereiken. En toch zijn zij er uitgekomen.

Hoe dat echter gebeurd is, is voor hem evenzeer

een raadsel als het voor iedereen zal zijn die dit leest. "Wij zijn allen behouden gebleven," zeide hij, "maar hoe dit gebeurd is, is alleen den goeden God bekend. Niemand onzer kan er iets met zekerheid van zeggen."

Alles wat hij aan geld en goed bezat, het goud der vrouw en oudste dochter, de beste kleeven der geheele familie enz. was in eene kist gepakt, die echter ook is weg gedreven.

Later heeft hij vernomen dat de kist in Nuland is komen aan drijven, doch dat zij anders niets meer bevatte dan het goud der oudste dochter en het bewijs dat hij eigenaar was van het verdwenen huis.

Op het oogenblik bezat hij niets meer dan de 10 of 12 centen die hij in den zak had toen zijne geheele bezitting bijna boven zijn hoofd werd weg geslagen, en de kleeven die zijne huisgenooten en hij zelf aan hadden.

Ik deel deze geschiedenis uitvoerig mee om te doen zien hoe diep ongelukkig sommige bewoners van de Maaskant zijn, vooral de kleine boeren, die van grondbezitters, in den vollen zin van het woord bedelaars zijn geworden.

Van Kessel kan hetzelfde gezegd worden als van Alem, met de bemerking dat het nog meer gespaard is gebleven. Het is waarlijk eene oase in de woestenij die wij door trokken.

De vier Uitersten

Het dorp waar wij nu kwamen, heet Lith. De verwoesting hier aangericht is buitengewoon groot. Waren het in de dorpen welke wij bezocht hadden, meestal huizen half steen en half leem met een strooien dak die weg geslagen waren, hier is eene geheele buurt, Engwijk, bestaande uit omstreeks 24 flinke, uit steen gebouwde woningen met schuren, totaal vernield.

Men had daar den golfslag uit den overstromden polder gekregen en de kracht van het polder water is meer te vreezen dan van de rivier.

Ontzettend moet de kracht geweest zijn welke deze huizen hebben te doorstaan gehad, want uit sommige muren waren stukken uitgeslagen, alsof zij er met een breekijzer op de maat waren uitgekapt. De buitenmuur van een huis, dat nog-

Den doorgebroken Maasdijk

al sterk in elkaar scheen te zitten was als het ware geheel terug gedrongen en zoo onder het geweld gebroken; een groot gedeelte er van rustte nog op den dom eener kar die binnen in den stal stond.

Zonderling was het te zien met welk een grilligheid het water is te werk gegaan. Hier was een hecht en sterk gebouw geheel vernield, terwijl daar vlak naast een leemen schuur stond waarvan zelfs de leem langs de wanden niet beschadigd was en er voor het grootste gedeelte nog op zat. Als een bijzonderheid wees men ons eene schuur die bestemd was om afgebroken te worden, daar de eigenaar ophield met “boeren”, deze is geheel gespaard gebleven.

De huizen langs den dijk hebben het minst geleden; wel stonden sommige vol water, en waren de bewoners gedwongen geweest naar boven te verhuizen indien er een verdieping op was, of anders te verlaten, doch de meeste zien er tamelijk goed uit en bij deze bestaat de schade als zij die geleden hebben aan den achterkant, terwijl in de buurt Engwijk de huizen van voren geteisterd zijn.

Het meest heeft geleden een viertal huizen die insgelijks in den polder liggen en de Vier Uitersten worden geheeten. Waarom zij dien naam dragen kon niemand mij zeggen, en evenmin als men wist welke van de vier de Dood, het Oordeel, de Hel of de Hemelse glorie is, doch de teekenaar maakte mij terstond de opmerking dat,

als deze eene getrouwe afbeelding waren van de vier uitersten, hij er dan zijne hand niet om verdraaien wilde waar hij eenmaal te recht zou komen, in de hel of in de hemel..... en inderdaad, het geheel, is niets meer dan eene ruïne.

Het eerste huis ziet er uit alsof er, om het zoo uit te drukken uit de muren gebeten zijn, en met de andere is het niet veel beter gesteld. Ook daar zagen wij nog veel meubelen staan welke door de bewoners moesten achtergelaten worden.

De beruchte zondagnacht, die wel nooit uit het geheugen der Maasbewoners zal gewischt worden, heeft zich ook in Lith zich

doen kennen als een verschrikkelijke. De overvallen bewoners der vernielde huizen waren op hunne daken en zolders gevlucht en deden daar alles wat zij konden om hunne mededorpelingen van hun nood in kennis te stellen. Hulpgeschreeuw en het slaan op blikken wedijverden in kracht met het geloei van den orkaan, doch het was tevergeefs. Wel hoorden de overige bewoners die dringende beden om hulp en bijstand, doch het zou een zelfmoord geweest zijn een poging tot redding te beproeven. Men *kon* niet helpen.

De meeste mensen die ik sprak vertelden mij dat zij veel meer ontsteld en als het ware verlamd van schrik waren ten gevolge van die noodkreten dan van den storm zelf. Akelig was het, akelig, dat was alles wat zij zeiden, en hunne gebaren drukten alles uit wat men door dit woord zou kunnen zeggen.

Voor een huis der Vier Uitersten lag een harde steenen stoep, en op de plaats waar deze gelegen heeft is nu een afgrond van omstreeks drie meter, een vaarboom diep, zeide de schipper. Dikke houten balken zijn gebroken als glas en niet één dier huizen is er, waar eer een deurstijl te vinden is. Men begrijpt welk eene reuzenkracht het moet geweest zijn, die hier aan het werk is geweest.

Eerst dinsdagmorgen kon men aan de redding beginnen, en toen nog ging die van levens gevaar vergezeld. Eerst werden de mensen en

toen het vee met booten gehaald en naar den dijk gebracht, en zooals ik hoorde moet hierbij de schipper zich buitengewoon verdienstelijk hebben gemaakt. Ofschoon zelve door het water in zijn huis overvallen, heeft hij met een makker alles wat op de Vier Uitersten was, menschen en vee, hij, waar hij kon, aangebracht heeft.

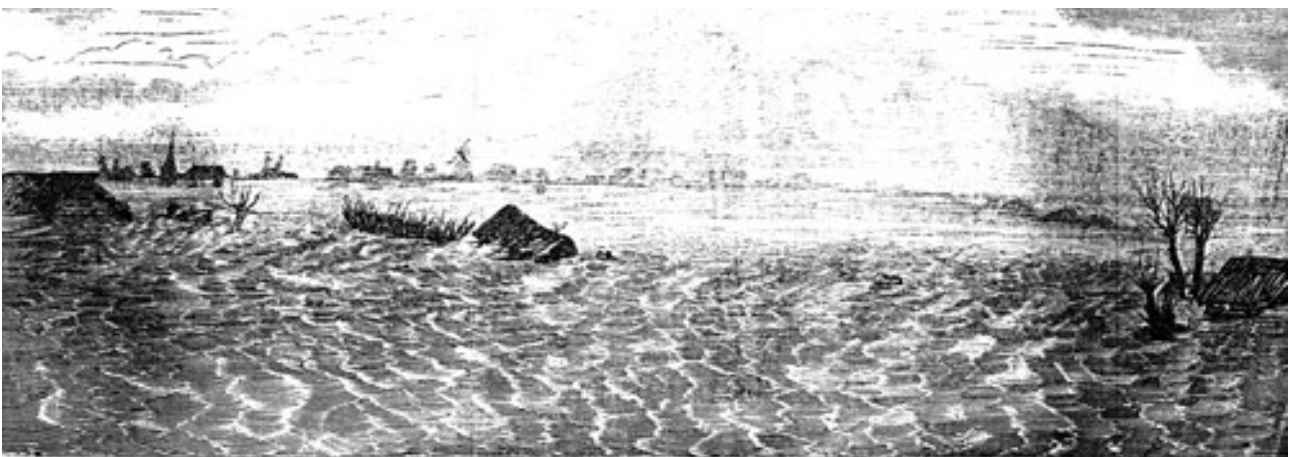
‘Den geheele Maaskantbevolking ongelukkig’

De vermelding van het moedig en menschlievend gedrag van Dirk van Orsouw geeft mij eene gereede aanleiding om een woord van bewondering uit te spreken over de houding der verschillende autoriteiten die zooveel gedaan hebben om den nood te lenigen, daar waar leniging aan te brengen viel. Al wat met mogelijkheid kon gedaan worden, en door hun voorbeeld aangemoedigd, hebben de Maasbewoners, waaronder velen die zelf zwaar getroffen waren, elkander geholpen met eene edelmoedigheid, die ik gerust eene Nederlandsche durf te noemen. Lithoyen is een klein dorpje, een half uurtje achter Lith, en ook daar heeft de orkaan vreeselijk huis gehouden. Het geheele dorp is bijna vernield, en het zijn vooral de aangespoelde balken van weggedreven huizen die daar de grootste schade hebben aangericht. De weggeslagen kozijnen van ramen en deuren, de balken uit zolders en ook verschillende meubelen werden door het water gebruikt als stormrammen, en tegen zulk eene reuzenkracht waren de woningen niet bestand. Zij moesten wel vallen en hare

overblijfselen werden door het woedende element insgelijks aangegrepen om op andere plaatsen dezelfde vernietigende kracht bij te zetten.

Hier eindigde ons tochtje langs de Maas. Zooals men ziet is de toestand allertreurigst. Huizen vernield, landen onder water waarop reeds de eerste kiemen voor den volgenden oogst aanwezig waren, velen van hunne eenige bezitting beroofd en zonder middelen om zich weer tot de hoogte waarop zij vroeger stonden, op te werken, dat zijn de gevolgen van de waterramp. Het geleden doodsgevaar kan daarmee volstrekt niet in vergelijking komen, dit toch heeft slechts een nacht en op zijn hoogst twee dagen geduurd. terwijl de gevolgen van den nood zich nog lang zullen laten gevoelen. “Als er geen hulp komt, is de geheele Maaskant ongelukkig”, zeiden mij verschillende geteisterden, met tranen in de oogen.”Doch er komt hulp, er zal geholpen worden, wij weten dit van vroeger”, voegden zij er bij.”Er is maar één Nederland als het er op aankomt door rampen getroffen landgenooten bij te staan.” En zij hebben gelijk. Van alle kanten stroomen milde bijdragen in geld en goed toe, en wij zijn er van overtuigd, die zilver- en goudstroom zal niet ophouden, voor den laatsten ongelukkige zooveel mogelijk de schade die hij geleden heeft, vergoed is.

*Wie weet waar deze tekst vandaan komt?
Graag referentie erbij i.v.m. Oud Nederlands.
Harry Coppens.*

De doorbraak van den Maasdijk onder Alem.

Borrelpraot

Harry Coppens

Dè ons èige taol, 't Brabants dialect, niej overal hetzelfde is, ja dètter zelfs soms grote verschille zèn, zal bè de meeste minse wel bekend zèn. Net zo goed èster verschille zèn tusse Brabanders, al hebbe ze zeker wel veul overeenkomste, net zo goed is er verschil in de taol die ze utslaon.

Umdè vruuger gehuchte en dörpkjes meer afgezonderd en meer op d'r èige blieve, waren er dik kléén verschille hoewel ze niej wijd van mekaare aflaae. Groote verschille zèn d'r zeker tusse Oost- en West Brabant. West Brabants gaat al meer naar 't Hollands en Vlaams, terwijl Oost Brabants al meer Limburgse trekjes heeft. De veelheid aan benamingen voor deze vloeibare versnaperingen in ons Brabant, in zoverre bekend, maakt wel duidelijk dè deze dorstlesser zich over de geheele provincie goed laot pruuve.

- 'n afzakkerke

Voorals als benaming voor het "eindborreltje", waarna men afzakte naar huis. Algemeen.

- unnen binnenbessem

Hier wordt denkelijk verwezen naar de veronderstelde zuiverende werking van jenever.

- unnen blanke

Waarschijnlijk ligt enkel de doorzichtige, witte verschijningsvorm aan de basis. Het merk Blankenheim zal hier wel niet aan bijgedragen hebben.

Café der Kinderen, nu d'n Beer

- 'n blinkerke

Het borreltje werd bij voorkeur koud en "blinkend" geserveerd.

- 'n bolske

Dat moet wel de merknaam als achtergrond hebben. De term is ook jonger dan de bovenstaande.

- 'n borreltje

Algemeen

- unnen botteram

"Unnen borrel is nèt zo goed ès unnen botteram" zei de pruver. O.a. gehoord in Den Dungen.

- 'n bietje bromollie (=petroleum);

Het lijkt verband te moeten hebben met "brandstof".

De verwijzing kan betrekking hebben op het brandende gevoel in de maag, dat bij straffe borrels hoort.

- inne van de brandweer

Er wordt en werd veel gespot met de brandweer-

lieden die niets liever zouden doen dan blussen en dat laatste vooral ook als ‘t ’blussen van de (na-) dorst’. O.m. gehoord in Rosmalen.

- ‘*n buikwèrmerke*

- ‘*n dèrmdaomerke*

Hiermee wordt de digestieve werking van de borrel aangeduid.

- ‘*n drùpke, unnen druppel*

Vergelijk de Vlaamse vorm :dreupel” De bekende regel uit een oud liedje: “Gif me nog ‘n drùpkel!”

- ‘*n durjagerke*

Zowel de digestieve kwaliteit als het geldverslindende van de drank zou bedoeld kunnen zijn.

- ‘*n klèin wit mènneke, unnen durzichtige*
Vergelijk: een blanke”.

- *Innen út de (steene) fles, unne gebrùikelijke, unne gewoone, unne gekrùide*

- *unne gilsige*

Een geelachtige; de oude jenevers en korenwijnen hebben een gelige kleur.

(Oude benaming opgetekend in Den Bosch).

- *inne van de gistfabriek*

Koelewijn hut in de Rosmollese polder

Slaat op het gistingproces in de stokerij.

- *unnen dikstarter*

Citaat uit ‘t Meierijs Woordenboek, Eige grèij: dikstarter, borrelglaasje met massieve voet. Vruuger in de stil(= klandestien) kruugskes kostte unne dikstarter mar ‘n dubbeltje.

- ‘*n doofputje*

Wordt hier de verdovende werking bedoeld of moet het betekenen dat de dorst “verdoofd” wordt.

- *inne tegen d’n dorst.*

- *unnen dreuge*

Het tegengestelde van ‘ne natte waarmee wel een glas bier werd aangeduid.

- *inne die òn ‘t glas blééft hange, inne van de weduwe.*

- *unne glaozige; vgl. “durzichtige” en blanke*

- ‘*n glèske, ‘n halfke, unnen koppige*

- *unne jonge, unne klèine (witte) man, innen ut de (kèlder)kaast.*

- *unne kaauwe*

Graag ut de “ijskast” of diepvries.

- ‘*n klèintje, unne klaore*

D’n Balkumse pruver kwam bij voorkeur binnen met de kreet:

“Hedde de koffie klaor?” Wanneer de kastelein daarop reageerde met “Ja natuurlijk!” was de reactie steevast:” Dan doe vur mèn mar unne klaore”.

- *inne vur de koppijn.*

- ‘*n kroesel (=kruisbes):*

Waarschijnlijk komt de bena-

ming van de vorm van het glaasje. De ouderwetse bolbuikige borreltjes hebben de vorm van een grote kruisbes.

Ik ken geen kruisbessenjenever, maar misschien bestond of bestaat die ook wel.

Opgetekend in Vinkel in de zestiger jaren.

- 'n *lampionneke*

Voelde men zich wellicht verlicht.

- 'n *moelppeer*

Zal verwijzen naar de straffe smaak van sommige jenever.

- 'n *muffelke, een mondvolletje*;

Meerij's woordenboek: muffelke, mondvoll. Hij hiel gèire 'n muffelke tusse z'n taand.

'n Muffelke sneevel is goed vur 't hart. Muffelke is het verkleinwoord van moffel. Vgl. haffel (handvol) en ellever- omzetting van errevel - (armvol).

- 'n *nachtwakertje*;

Er zijn tal van verhalen waarbij er bij een dode gewaakt moest worden. Om de tijd te korten en moed in te drinken had men vooral jenever ter beschikking.

Opgetekend in Nuland in de vijftiger jaren.

- 'n *oliekèenneke*

Brandstof waarmee men ook "in de olie) kon raken.

- *inne vur onderweges*

Omdat men graag een mondje vol tussen de tanden hield.

- 'n *pènneke vernis*

Onduidelijk en zelden meer gehoord. Opgete-

kend in St. Michielsgestel.

- 'n *plisiepèt*

Ook de ordedienst was niet ongevoelig voor een vloeibare versnapering. Als de dorpsveldwachter het sluitingsuur kwam controleren nam hij vaak menig borreltje tot zich.

Die pet paste hem ook.

Opgetekend in Den Dungen.

- 'n *pruim tebak*

Waarschijnlijk omdat beide zaken (jenever en tabak) als genotmiddel werden beschouwd.

- *innen um de ruggestrang te smere*

Een om de wervelkom te smeren. Wanneer men de rug rechtte, nam men in vroeger tijden ook wel een slok of borrel als beloning tot zich. Mensen die zwaar werk verrichtten hadden in vroeger tijden vaak een kruikje "sneevél" bij zich. Zulke figuren (Peelwerkers bv.) komen we nog tegen in de boeken van Coolen. Zwaar werk werd vaak onderbroken voor een stevige slok. Ik vrees dat het beeldbevestigend is voor de oude Brabanders, maar er werd werkelijk altijd al veel "gepruufd".

Opgetekend op de Kruisstraat, gem. Rosmalen.

- 'n *scheemerlèmpke*

- *unne Schiedammer, 'n slaopmutske, 'n slukske, 'n smeerselke, unne sneevel, 'n snufke*

- *inne tege de sproete*

Een blanke dus.

- *unne stampvolle, unne stevige*

- *inne tege de stinkende ôjem*

Tegen de stinkende adem.

Café De Schaapstal aan de vroegere Tweeberg (afgebroken)

inne van de stokerij, unne straffe, unne stumper
(= 'n jonge zonder) *inne tege de stuipe*; (tegen
stuipen).

Van drank werd je een man was de oude opvat-
ting.

- *unne suffisante(?) inne tege de tandpijn, inne*
tege de wùrm (wormen)

- 'n *titske*; een kleintje (letterlijk: een heel klein
beetje)

inne van onder de toffel; (een van onder de tafel;
dit zal naar de stille kroegjes verwijzen, waar
clandestien geschonken en gedronken werd).

- *unne vigilante*, een??; Misschien staat vigilan-
tie (wacht, marechaussee) ermee in verband en
dan zou het ook weer op de laatste borrel voor
het sluiten terug kunnen gaan.
(Naar Tilburg op is 'n viegilaant een kinderwa-
gen; daarmee kan ik geen verband leggen)

- *unne vingerhoewd, unne volle, unne vorse* (een
verse), 'n *bietje vrouweverdriet*, 'n *vurige tong*,
'n *bietje wijwötter*;

-*unne wötterige* (een waterige); dit zal weer op
de blanke, doorzichtige verschijningsvorm
slaan, maar het zou ook kunnen verwijzen naar
het feit dat de jenever op vele plaatsen
"verstoken, gehengst, gedoopt" werd.
M.a.w. dat er een deel water voor jenever ver-
kocht werd.

Opgetekend in Loosbroek

-*unne zondagse, unne zuivere, inne tege de* (kop)
zùrg. (tegen de kopzorgen, inderdaad)

Het zal stigmatiserend zijn voor Brabant, maar
veel "pruverkes" hadden niets liever dan een
jenevertje. Ze zeiden daarover wel:
"Het is niej dè'k zat wor, mar wel geestelijk ver-
heugd en soepel in de kniejes".

(Foto's van café's: collectie Krien van Hirtum).

Cafè 't Centrum, later De Kèp, nu De Bierelier

De Meester van Koudewater

Gerrit Mol

Waarschijnlijk zijn de meeste lezers van Rosmalla bekend met het Religieus Museum in Uden. Zeker omdat het klooster waarin dat museum gevestigd is, sterke banden heeft met ons eigen Coudewater. Op dit moment is daar een zeer interessante expositie van handschriften, waaronder enkele uit ons Rosmalens klooster, die onlangs teruggevonden werden in het Bisschoppelijk Archief in 's-Hertogenbosch.

Nog een andere reden om dat museum te bezoeken is op dit moment de aanwezigheid van enkele beelden van de Meester van Koudewater. Die beelden staan normaal in het Rijksmuseum, maar door de verbouwing daar, zijn ze tijdelijk uitgeleend aan Uden en zijn ze dus bijna waar ze thuishoren, in ons eigen dorp.

De Meester van Koudewater is een 15^e eeuwse beeldhouwer. Onze Meester moet in het laatste deel van die eeuw in 's-Hertogenbosch gewerkt hebben. In ieder geval was hij rond 1470 werkzaam voor de Birgittijnse dubbelabdij "Mariënwater." Zoals bekend werd dit klooster na de Reformatie opgeheven en verhuisden de zusters met alles wat ze hadden naar Uden. We weten niet wie deze meester-dorpsgenoot eigenlijk was. In het Rijksmuseum staan normaal vier beelden die aan hem worden toegeschreven. Ze zijn afkomstig uit ons klooster Mariënwater. In totaal zijn negen beelden van hem bekend.

De beelden waren oorspronkelijk grotendeels eigendom van de Birgittinessen, die nu nog in Uden aanwezig zijn. In 1875 echter verschenen de architect Cuijpers en de rijksadviseur Victor de Stuers aan de poort van de abdij "Maria Refuge." Ze wilden graag het rijke kunstbezit daar bekijken. De Stuers –die tot de grondleggers hoort van Rijksmonumenten- namelijk was bezig met het samenstellen van een collectie voor het latere Rijksmuseum.

Hij was erg onder de indruk van wat hij in Uden zag.

Enkele maanden later keerde hij terug en kocht maar liefst vijftig objecten voor het toen niet geringe bedrag van f 2182,--.

Hiervoor kreeg hij onder andere vijftientig middeleeuwse beelden, waarvan de zusters zeiden dat het "verminkte antique beelden en on-aanzienlijke vermolmden en voor Religieuzen genoegzaam doelloze voorwerpen waren."

130 jaar later zijn door toevallige omstandigheden bijna alle beelden weer terug op de plaats van herkomst. Het Religieus Museum bezit overigens ook zelf werken van onze Rosmalense meester.

Om u enig beeld te geven van het werk van de Meester van Koudewater en om u –voor zover nodig- nog eens te inspireren de werken zelf te gaan bekijken, vertellen we hier iets meer over twee beelden, namelijk de heilige vrouwen Barbara en Dorothea.

Barbara heeft onder haar voeten een gekroond mansfiguurtje. Haar geschiedenis speelt zich af in Klein-Azië in de derde eeuw na Christus. Vader Dioscorus, een rijk man, sloot zijn dochter op in een toren om haar te beschermen tegen slechte invloeden.

Barbara liet zich in het geheim onderwijzen in het christendom en liet zich dopen. Dioscorus leverde haar vervolgens uit aan de Romeinen. Ondanks folteringen volhardde Barbara echter in haar geloof. Dioscorus werd zó boos dat hij zijn dochter eigenhandig onthoofdde.

Hij werd vervolgens meteen gedood door de bliksem. Het mannetje onder Barbara is dan ook haar vader Dioscorus!

Het beeld is gemaakt van notenhout. Barbara is afgebeeld als een triomferende vrouw. Ze is gekleed in een lang gewaad met een geplooid rok. Aan de leren riem hangt een rozenkrans, waarvan de kralen rood gekleurd zijn.

Barbara

Om haar hals draagt ze een brede band, waar een eenhoorn aan hangt, het symbool voor de kuisheid.

Op haar hoofd hoorde oorspronkelijk een kroon, maar die is verdwenen.

Veel middeleeuwse beelden waren kleurig beschilderd, zo ook Barbara.

Het gewaad was verguld, maar het bladgoud is nagenoeg verdwenen. Zichtbaar is nu een witte krijtlaag die als ondergrond voor goud en verf werd gebruikt. Het gezicht van Barbara is fijntjes beschilderd.

Dorothea

Het tweede hier getoonde beeld is dat van de heilige Dorothea. Zij werd in 303 door een Romeinse gouverneur ter dood veroordeeld, ook al omdat ze weigerde haar christelijke geloof op te geven.

Theofilus, een jonge advocaat, vroeg haar spottend of ze hem rozen en appels wilde sturen vanuit het paradijs. Na de dood van Dorothea verscheen een kind aan Theofilus met een mand vol rozen en appels. Vandaar dat het beeldje van Dorothea een mandje bij zich draagt. Wellicht heeft dit beeld in een van de kloostercellen gestaan, want het is slechts veertig centimeter hoog.

Herkomst van onze huidige naamgeving

Harry Coppens

De familienamen zoals we die nu kennen dateren uit de tijd dat ene zekere Napoleon het hier voor het zeggen had.

Vele namen hebben hun ontstaan te danken aan hun geboorteplaats (Uden, van Rosmalen, van Lith, van Schijndel, van Balkum, van Nistelrooy, enz.) of aan het beroep dat men indertijd uitoefende. (Visser, Boer, Hoedemakers, Molenaar, Mulder-dialect voor moleenaar- de Bekker- dialect voor bakker.)

Ook zijn vele familienamen afgeleid van voornamen. De zoon van Jan (Janszoon) ging verder onder de familienaam Jansen (sen=zoon.) Jansen is geen drukfout maar staat voor de zoon van zijn moeder die Jans heette, vandaar dus Janssen. De familienaam Coppens is ook ontstaan uit een voornaam, zij het dat de voornaam Jacobus een beetje verdekt is opgesteld en vereist daarom wel enige uitleg.

Allereerst werd Jacobus in de volksmond Kobus genoemd.

Zoals de zoon van Jans ene van Janssen wier genoemd, zo werd die van Kobus ene van Kobusse genoemd.

Hij was er dus ene van Kobussen. En dat is geworden tot Cobusse, Coppusse, Koppes, Coppes en tenslotte Coppens. Kobus Coppens, die velen nog wel van naam kennen is in feite dubbelop. Ook werd dikwijls in de volksmond de familienaam niet genoemd. Zoon Jan van Klaas Heijmans was dan Jan van Klaassen. En soms gingen men nog een paar generaties verder en kwam de halve stamboom op de proppen.

Zo noemde men de grootmoeder van mijn vrouw, Truike Swanenberg die getrouwd was met Nardus Plas, Truike van Bertje, Christe, Heintje Klaassen. Kortweg sprak men van Truike van Bertje Christe.

Het nu volgende gedichtje zal wat de gevraagde naamgeving betreft wel geen probleem zijn.:

*Al wat leven heeft ontvangen,
Stelt voorzeker veel belangen
In zijn hoofd (de kop genaamd)
Zoo vooral den mensch betaamt.*

*Meer dan al het goud op aarde,
Houdt men pens en kop in waarde.
Een van deze twee ontsteld
Wordt men met veel leed gekweld.*

*Kop en pens aaneen verbonden,
Wordt bij mens en dier bevonden.
Al wat leeft hier op aard,
Is met kop en pens gepaard.*

*Maar heel koddig, wel bijzonder,
Wat ik in deze zaak bewonder:
Bindt gij kop en pens te zaâm
Vindt gij mijn familienaam.*

Dat er systeem zat in de Germaanse naamgeving, zal menigeen onbekend zijn. Wij geven alle leden van dezelfde familie dezelfde achternaam (familienaam), terwijl het geven van de voornaam (doopnaam) vrij is.

Toch was het tot voor kort zeer dikwijls het gebruik, dat een jongen naar zijn grootvader en een meisje naar haar grootmoeder werd genoemd.

Mijn oudste broer, Albert, werd vernoemd naar grootvader Bert Coppens en zijn broer Thé naar grootvader Theodorus Hanegraaf, de vader van ons moeder.

Dit gebruik is (was) reeds zeer oud en wijst op het magische karakter. Men meende immers dat men van de persoon, naar wie men genoemd werd, ook de goede eigenschappen mee kreeg. Daarom gaf men ook dikwijls de naam van een eens krachtige persoonlijkheid onder de gestorvenen aan een kind.

Om dezelfde reden gaf men namen van goden, helden, koningen of dieren aan een kind, later van heiligen.

Het systeem van de Germaansche naamgeving is als volgt weer te geven:

1. De naam van het kind had een deel er van met de vadersnaam gelijk: Sigmund, Sigfrid.
2. De naam van het kind wordt samengesteld Uit een deel van de vadersnaam en een deel van de moedersnaam: Sigfrid en Gerlinde hebben kinderen genaamd Gerfrid en Siglinde.
3. De kinderen uit dezelfde familie hebben namen die met dezelfde letter beginnen, als de vadersnaam, dus stafrijm vormen: Gibichs zonen heten Gunther, Gernot, Giselher.
(*Stafrijm is gelijkheid van beginklank in twee of meer woorden*)
4. De namen hebben soms niet alleen stafrijm, maar ook eenzelfde bestanddeel: Hildebrand, Heribrand, Hadudbrand.
5. De gehele naam van een gestorven stamgenoot wordt soms aan een pas geboren kind gegeven.

Uit de vele namen kies ik die welke ook in ons land veel voorkomen:

Adolf = Ad-wolf = Adel-wolf (Adel =erfgrond)
Frederik = heersend (rik) over een afgerasterd gebied

Hendrik = heersend (rik) overeen afgerasterd gebied (heim)

Oscar = Ans-gar. (Ans =ase=god) Bernhard = koen (hard) als een beer.

Wolfred = van Wolf en van fred (= afgerasterd gebied)

Rudolf = Rud-wolf

Bertram = (combinatie van beer en raaf)

Albert = (combinatie van adel en beer)

Alfred = (combinatie van adel en fred)

Omtrent Alfred bestaat nog een andere afleiding namelijk:

Alf-fred=licht rad=zon

Everhard = koen als een ever.

Arn-old = van arn = adelaar

Engelhard en Engelbert (oorspronkelijk van de volksnaam der Angelen, later gechristianiseerd.

Leonard = koen als een leeuw.

Wilhelm =bedekte wil, te vergelijken met

Bernhelm en Wolfhalm + gemaskerd met de kop huid van een dezer dieren, waar door men zich met het dier identificeerde.

Siegfried = zege-omvattend

Hildebrand = strijd-zwaard.

Frans = Francard = van de volksstam de

Franken.Hugo (= de hooge),naar de

Hugonen, naam aan de Franken gegeven, naar hun aanvoerder Hugo.

Werner = van de volksnaam der Warnen.

Geertruida = van Geer = speer

Karel = kerel, oorspronkelijk een vrije zonder erfgoed, zonder”adel”

Enkele beschouwingen over Brabantse familienamen:

Talrijk, niet alleen in Oud-Brabant, maar in alle Nederlandse gewesten, zijn de familienamen afgeleid van Oud- Germaanse voornamen.

Veel van deze namen zijn als voornamen verouderd en sedert lang in onbruik, doch ze blijven voortleven in de geslachtsnamen’:

Bruins en Bruyninckx -----(*van Bruno*)

Geerts en Gerrits-----(*van Geert*)

Gysels, Gysbrechts-----(*van Gijs*)

Huybrechts, Huybens, Huygens----(*van Hugo*)

Reinders. Renders-----(*van Reinier*)

Willemsen, Willemsen-----(*van Wil*)

Het is zonder meer merkwaardig dat zoveel Brabantse familienamen op -mans- eindigen, terwijl deze in andere gewesten ontbreken of althans zeldzaam zijn.

Deze namen zijn zo menigvuldig, dat zij als het ware een eigen stempel drukken op de Brabantse namen in het algemeen.

Enkele mij bekende namen op mans zijn:

Heijmans, Cooymans, Hegmans, Berkelmans,

Akkermans, Boumans, Bomans, Ceulemans,

Kustermans, Coopmans, Dingemans, Huismans,

Eikemans, Hermans, Hesselmans, Hezemans,

Houtmans, Leermans, Lindemans, Mosmans,

Notermans, Plasman, Timmermans en

Veldmans.

Behalve deze zijn er nog legio in Nederland en ook in België.

Uit het taalschrift van mijn moeder

Gerrit Mol

Mijn moeder is vrij vroeg weduwe geworden en zat dus vaak alleen. Ze vond het erg plezierig om te mijmeren over het verleden en haalde ook allerlei herinneringen op uit haar vroegste jeugd. Ik kon het niet allemaal onthouden, had ook nog niet zo veel belangstelling voor de “oude doos.” Toch heb ik op een gegeven moment aan haar gevraagd om een en ander op te schrijven, zodat het bewaard bleef. Een hele poos later gaf ze me een taalschrift waarin ze een aantal oude versjes en verhalen had opgeschreven. Nu ik zelf met de VUT ben en je in de winter niet altijd naar buiten kunt, kwam ik dat vergeten schrift weer tegen. Er staan leuke dingen in, niet spectaculair.

Onderstaand verhaal is er zo een. Het is een warrig verhaal waar je eigenlijk nauwelijks een touw aan kunt vastknopen. Toen mijn moeder dit schreef was ze beslist niet aan het aftakelen, haar lange termijngeheugen was heel goed. Aan de lezers van Rosmalla zou ik willen vragen: kent u ook van dit soort verhalen? Waar en wanneer werden ze verteld? Als u ze niet zelf wil of kunt opschrijven, vraag dan gerust een van de redactieleden!

Toen de ouwe heer van Straten
over het feest begon te praten
zei ie: dat wordt een feest
zo is 't nog nooit geweest.
Nu we onze feestdag naderen
zullen we buiten gaan vergaderen
en ieder blij van zin
stemde toen in
wij gingen allemaal op de fiets
allemaal allemaal allemaal op de fiets.

En we zijn gegaan al naar de Maliebaan
al naar de Maliebaan dat is geen zonde
we zijn gegaan al naar de Maliebaan
omdat we't daar zo leuk en prettig vonden

ik vroeg met veel talent als president
waar gaan we heen en 't duurde geen minuut
of toen zong iedereen
we gaan dan met z'n allen in de autobus
we gaan dan met z'n allen in de autobus.

Ik hing toen aan de lus in de bus
en ik gaf m'n zus een fijne kus in de autobus
in de autobus, in de autobus, in de autobus
en maakten fijn een reisje langs de Rijn Rijn Rijn
want zo'n reisje is zo fijn fijn fijn
maar een deel dat niet naar Duitsland dorst
zong brutaal uit volle borst
en we gaan dan met z'n allen naar de Zaan
waar de wieken van de molens niet meer slaan
en we gaan dan met z'n allen naar de Zaan
waar de molens met z'n wieken niet meer slaan.

Toen klonk ineens de grafstem van Pietje Puk
hij lust geen klare dat is zijn ongeluk
maar in z'n bodie zit het ware kiezerspit
hij is van de zangclub het allerbeste lid
hij riep: ik ben tachtig, misschien ging'k wel mee,
maar ik ben maar alleen en ik heb geen idee,
maar o wat spijt ik ben mijn meisje kwijt
zij was pas zeventig maar nog 'n toffe meid
'n ouwe vrouw ook al in de rouw
zei m'n man die is dood, dus nou ga ik gauw.

Want o wat een parel was toch die Karel
hij dronk een litertje hulskamp leeg
als ie de kruik in de gaten kreeg
twee blauwe ogen hebben mij bedrogen
maar vijftig met m'n goed fatsoen
dat geef ik een ieder te doen
als straks de bladeren vallen
denk ik aan die ouwe tijd
toen wij samen op een bankje nog zo fijn hebben gevrijd
en toen zei ie schat wat wil je
ga je morgen met mij mee
en toen zei die ouwe jongen

nou ik heb een reuze idee
Dirkie dee Dirkie do morgen gaan we varen
Dirkie dee Dirkie do morgen gaan we zo.

Toen trok er een oud gediende van de schutterij
die zei: ik heb een reuze plan
dus hoor naar mij
ik zou zo graag eens knokken, dat is mijn ideaal
'k zing in mijn schutterspakkie
voor de laatste maal strijden we broeders
voor het laatste en we gaan naar het kamp van
Zeist faldera
strijden we broeders voor het laatste
en we gaan naar het kamp van Zeist.

Geen knopen aan m'n jas, geen centen in m'n
zak
en het zal zo lang niet meer duren
een vrouwtje met spierwitte haren
kwam plotseling niet tot bedaren
en riep dat soldatengesol
daar heb ik m'n laarzen aan vol
Nee nooit van m'n leven een huzaar meer aan
m'n zij

Daar heb ik een veel beter tol
Hobbel hobbele hobbele en we gaan naar Am-
sterdam
Hobbele hobbele hobbele met de hele zatte pan
Hobbele hobbele hobbele
nog een keertje met m'n ouwe Piet
een keertje fijn naar boven is ie tof of niet.

Laat ze maar waaien laat ze maar zwaaien
de kriebel in je bloed, dat doet je nog eens goed
Laat ze maar waaien laat ze maar zwaaien
de man die sprak nu ga ik snel met jou
Naar 't tolhuis kiele, kiele hopsasa
Naar 't tolhuis kiele kiele hopsasa
Toen sprak de heer van Best natuurlijk
't allerlest we zijn in plaats van naar de baan
naar 't tolhuis toe gegaan
hij sloot toen de vergadering met spietsen enzo-
voort
en zongen toen het volkslied dat je heden nog
hoort
en dat we toffe jongens zijn
dat willen we weten dat willen we weten
en daarom komen wij ook overal.

Onze vloekwoorden

Harry Coppens

**De verwensingen en vervloekingen zijn daar-
om van belang voor de folklorist, omdat er
nog namen van demonen uit den heidensen
tijd bij gebruikt worden, welke natuurkrach-
ten zij vertegenwoordigen.**

**Zij dienen om een wens of een bevel kracht
bij te zetten. Velen zijn zich niet bewust van
wat zij zeggen. Inhoudelijk zijn er grote ver-
schillen.**

**Ik kan me niet voorstellen, dat iemand die
g.v.d.(wat God verdoeme mij betekent) uit-
braakt, beseft dat hij daarmee zijn eigen ver-
doemenis beoogt.**

Het is voor hem een krachtterm, die voor hem
verder geen enkele betekenis heeft. Dit artikel

stamt uit 1932 en ik kan me niet voorstellen dat
legio vermelde uitlatingen van de schrijver door
velen als vloek beschouwd zullen worden. Ik
heb dan meer gevloekt dan ik ooit heb gedacht.
Maar ja, onwetend zondig je niet is mij altijd
voorgehouden.

Verdere voorbeelden zijnerzijds volgen en oord-
eelt zelf maar.

Loop naar de bliksem!

„ de weerga!
„ de maan (en pluk sterren)!
„ de moker!
„ de Mokerheide!
„ de duivel!
„ de koekoek!
„ de hel!
„ de verdoemenis!
„ de weerlicht!

Met bliksem staan in verband: Donder op!
Wil je wel eens opdonderen! Bliksemse jongen!
Dondersteen! Hij gaat naar de bliksem!(= Hij
gaat failliet, hij gaat naar de kelder! Het is om
hels te worden. Ben je beduvelde? De duivel
wordt meermalen de koekoek genoemd, b.v.
Dat haal je de koekoek! Ook de maan wordt er
bijgehaald, b.v. Zijn geld is naar de maan (=
naar de bliksem!)

In het buitenland staan de Hollanders helaas dik-
wijls bekend om hun vloeken. In Zuid-Afrika
zegt men wel eens: De Duitsers vloeken lang zo
veel niet als de Hollanders. Dat slaat dan op de
ruwe grove vloek, die men gewoonlijk verkort
als g.v.d., hetgeen aangeeft dat dit woord tot de
taboe woorden behoort. Ook bij de Amerikanen
staan de Hollanders als vloekers bekend, getuige
de woordspeling op de namen van de mailbo-
ten:” Rotterdam, Statendam, Amsterdam, Edam,
Goddam, it is all damned!

Variaties op het oorspronkelijke vloekwoord
zijn er talrijke: gatverdamme, potverdorie, ver-
draaid! “Hij weet er verdomd (=verdraaid) wei-
nig van”, zegt men.

Minder ruw zijn de bastaardvloeken. Dikwijls
zijn ze ontleend aan het Duits of Frans en de
oorspronkelijke betekenis is verloren gegaan.
Potstausend (Gott’s Todesend), Sakkerloot (van
lotius =doop), Sakkerju (van sacre Jezus), Hee-
rejee! (van Jezus).

“Hij vloekte bij kris en kras”, luidde oorspronke-
lijk: “Hij vloekte bij Christus en krachtig”.

Verder ontmoeten we uitdrukkingen als :God zal
me bewaren! Sacrebleu!(=Sang du Bon Dieu!)
Sang is bloed. Jezus Marie werd Jezusmie .Een
variatie is :”Jasses!” wat een uitroep van af-
schuw is geworden. Verder kennen we hier het
“Sacre mille tonnières!” “Tausend Bommen en
Granaten!” Ook de melaatsheid als ziekte van
Lazarus, wordt in verwensing gebruikt: “Ben je
belazerd”, met de variatie “ben je belatafeld!”

Tenslotte kennen wij nog de samenstellingen:
Welgodsnogtoe! Weljezusnogtoe! Godstamebij
Welgodsalle machies! De uitdrukking: “De hele
santepetit kraam” is ontleend aan de kramen in
den ouden tijd, waar heiligenbeeldjes (Saints-
petits) verkocht werden

Zelf maak ik wel eens gebruik van wat ik als een
quasi vloek zou willen beschrijven.

In plaats van g.v.d. spreek ik van “nonde ka-
non”. Een uitdrukking zonder enige betekenis,
maar dat qua klank (O) en het aantal lettergre-
pen overeenkomt met de eigenlijke vloek. Door
nu ook het accent op dezelfde lettergreep te
plaatsen en dezelfde intonatie bereikt u hetzelfde
beoogde effect. Met de andere mij bekende qua-
si vloek t.w.:

“Honderd zakken gort vur de nonnen van Don-
gen” snel en heftig uitgesproken, zodat niemand
eigenlijk weet wat er gezegd is, maar komt wel
als vloek over, loopt u wel het risico voor vloek-
beest te worden uitgemaakt. Dat moet je dan
maar op de koop toe nemen. Ook in deze heiligt
het doel de middelen.

De officiële geschiedenis van de bierkan met drie ooren

Harry Coppens

**Onze voorvaders hielden van het edel nat en
het is dan ook niet te verwonderen, dat zij
ook hun wijnkannen mooi en fijn afgewerkt
wilden, vooral als de bezitters van goeden
huize waren. ‘t Merkwaardigste is wel de
drieoorige bierkan.**

**Karel V kwam eens te Helmond en had het
genoegen te mogen logeren in het deftigste
café. Het spreekt natuurlijk vanzelf, dat de
goede keizer dorst had en hij bestelde ‘n
“potje bruin”.**

De waard was de voorkomendheid zelf, te voor-
komend zelfs en toen de keizer dan ook zijn

bierkan met een oor aan zijn mond wilde zetten en eens een lekkere “slok biers” wilde drinken, was de waard hem voor, want de goeie man goot den heelen inhoud zelf door de vorstelijke keel.... Dat bekwam Karel niet goed. Hij dacht: ik zal

een bierkan bestellen met twee ooren. Weer wilde de keizer drinken, maar weer was de

waard hem voor: hij greep de twee ooren met beide handen en goot het schuimende bier andermaal “grafwaarts”.

“Stomme rekel” dacht de keizer “heeft die waard nu nog niet in de gaten, dat ik zelf m’n biertje aan m’n mond wil zetten”.

Hij bestelde een kan met drie ooren.

Sindsdien hadden alle bierkannen in de omgeving drie ooren.

Dat de bierkannen slechts in de omgeving van Helmond drie ooren hebben is niet juist.

De drieoorige kannen kwamen in vele streken van Brabant voor.

Voor U gehoord 45

Harry Coppens

Rikke.

Ze speulde zo merakels gèire kaart
Rinus, Anna, Joke, en Aart
De “groote vekantie”, de AOW
verschafte d’n tijd en zurgde veur ‘n “pree”.
Ze spraake af: niej kéeke naor ‘t weer,
Bij elk um de beurt iedere week ‘ne keer.

Dè waar dan ‘nen dag vol gezelligheid.
Zo komde goed deur d’n tèt.
Ze zèn dan zo saame òn de gang gegaon
Niej overvraoge, dè’s niks gedaon,
Niej stiekum kéeke, dè’s toch gin stijl
In naokaarte zaage ze òk gin héil.

Gin winst in de zakke, mar in de pot,
Daor kunde van feeste, dè’s beeter..., weljot.
Ze dinne niej zuinig, mar òk niej grof,
Naauwe din’t er wel, nouw en of.
Ze hà’n ‘t saame goed naor de zin,
Ze schonke d’r lekker ‘nen borrel bè in.

‘t Verhoogde de stemming en òk ‘t lawaai.
Dan moes de tòffel ‘t ontgelle....,amaai:
Rik één., rik twie., rik drie., rik vier!
‘t Werkt net es ‘ne rooie lap op ‘ne stier,
Zo sloeg op ‘ne keer iedereen op hol
En toen waar ‘t potje bomvol.

Dus de pot umgedrèid en de cente geteld
Toen kwaam de vraog::Wè doen we mi ‘t geld?”
Gaon eete, dè’s niks..., ze zaate al vol
En bowle òk niej..., veuls te zwaor, zonnen bol.
“Witte wè gaon doen“ zinne Rinus en Aart:
“We dééle ‘t geld...en we speule weer kaart.”

Zo ging alles deur op d’n aauwe leest
‘n Aovendje rikke..., groot feest!

Tientjes.

Jèntje van Tinuskes vertelde dè hullieje vòdder
van in de negentig nog zó hèl waar dettiej veuri-
ge week nog eefkes nor Gessel gefietst waar.
En op en neer van Rósmòlle nor Gessel dè’s
toch alted nog zo’n twèntig kilometer.
En dè’s toch ginne katterpis op dieje leeftèd..
Vurrige week is iej 93 geworre..
En toen hà de rector van ‘t bejaardehuis op zèn-
ne verjeurdag aon hum gevraagd hoew dettiej ‘t
makte.
“Niej zò goewd“, hattiej gezeed teege de rector.
“Wè heur ik nouw”, zin de rector. “Ik docht dè’t
nou net heel goewd mi ouw ging.”“Ja, kèk, dè
zit eigeluk zo, ziede. Financieel geuget niej
goewd.....Kèk, ik hè elke week ‘n paor deuskes
sigare en anderhalve liter noddig en dè kan ik mi
140 gulden in de moand niej vur mekaare krée-
ge.” De rector knikte heel begriipend.
En toen zinniej: ‘God, rector ès gè mèn nou’s

vijf tientjes linde, dan zal ik vur zes tientjes vur aow bidde.

Ik kan me herinnere dèttiej zo iets bè de slager òk ooit zo iets utgehaold hi. Hij woonde toen nog op z'n èige en din zellef nog de boodschap-pe. Wettiej toen gekocht hà weet ik niej mèr en toen de slager hum vertelde dè't ammaol same acht gulde waar, vietiej zunne rozekrans ut z'n tès en zin:

”Haauw ‘t hier mar af”.

Mie de heks.

Erges op de heij woonde in ‘n klèin èrmoeig hutje ‘n aauw wèf-ke, dè ge niej veul zaagt en dè mi nie-mes praotte. ‘t Wèfke hà ‘n kat, ‘n gèit en unnen hond. Diejen hond trok de hondenkaar, waar Mie- zo hiet-te ze - op zaat esse weggonk. Soms blief ze wellis ‘n

paor daag weg. Niemis wies waar ze henegong. Umdè ze aauwd en lèlluk waar en ongelukkig liep, zinne de minse allemaol desse behekst waar.

Nouw woonde in de buurt van de hèij unnen aauwen streuper en die wies te vertelle dè Mie bij vol maonlicht d'r dik op ùttrok; waarheen wies iej òk niej.

“Op unnen aovend”- zo vertelde dieje streuper- “gò’k naor buite um eefkes af te zette tegen onze notenboom: dè din ik iederen aovend vur dè’k naor bed gong. ‘t Waar kaauw en d'r ston ‘n vol maon in de locht. Ik ben net klaor mi pisse en daor heur ik wè in onzen hof.

Ik kéék en daor zie’k in m’n koolplante unne joekel van unne haos zitte.

Ik schuif zuutjes naor binne en vat m’n geweer, laoj ‘t en richt op dieje prachtige haos.

Ik skiejt en wè me nog nooit overkomme waar, d’n haos laot z’n lippels zien, z’n ooge fonkele ès gloeiige koole; hij makt unnen drèij over de kop um en leupt dur de hèij op naor ‘t huske van

Mieje. Ik kos d’r niej af slaope!

De volgende dag waar ik al vruug op en ik loop de hèij op. Daor zie ik Mieje bè d’r gèit staon. D’r gezicht en d’r èrrum hellemaol kepot; en bloeijen esse din !

Ze zie mèn en hil skauw krùipt ze naor binne. In gin daag hemme ze mèr gezien.

Sens diejen dag hè’k gin gericht schot mèr kunne losse op de knèijnt en haos in onzen hoek.”

Wij Brabanders.

- O, ès ik opnieuw weer ‘n kiendje kos worre, ik dinn’t.
- Ik speulde, ik leerde, ik vrijde, ik sjouwde en bouwde.
- Jao, ès ik opnieuw weer ‘n kiendje kos worre, ik dinn’t.
- En kos ik mi niks m’n kosje verdiene, ik dinn’t
- Ik sliep, rentenierde, ik wandelde, vierde, ’k Liet d’aandere ploege, en zweete en zwoege, ik dinn’t
- En ès ik mi boemele d’n himmel kos erve, ik dinn’t
- Ik borrelde, bierde, zwabberde, zwierde, ik danste en sjanste
- Jao, ès ik mi boemele d’n himmel kos erve, ik dinn’t
- ‘t Is hellemaol anders, ‘k mot werke en bidde, en ik doeget.
- ‘k Zal werke en wroete mi haand en voete en bidde en boete en sterve moete
- ‘t Is hellemaol anders: ‘tis werke en bidde, en ik doeget, ik doeget, ik doe’t.

HEEMKUNDEKRING ROSMALEN

DANKT ZIJN SPONSORS

- Woningstichting De Kleine Meierij
Weidestraat 2, 5241 CB Rosmalen
- Bouwmans Oliehandel BV
Westeind 2, 5245 NL Rosmalen
- Brasserie Restaurant 'De Coelenborgh'
Schoolstraat 34, 5243 VC Rosmalen
- Van Creij & Van Hoek BV
Huisbergenweg 6, 5249 JR Rosmalen
- Eijkelenburg Dura Bouw BV
Stationsplein 1, 5241 GN Rosmalen
- W. Gloudemans BV
Hintham 117a, 5246 AE Rosmalen
- Sanidrome Van Grinsven BV
Stadionweg 167, 5246 JT Rosmalen
- Aann.bedr. P. Hoedemakers en Zn BV
De Grote Elst 40, 5246 JP Rosmalen
- Huijbregts Notarissen
Hoff v. Hollantlaan 5, 5243 SR Rosmalen
- Piels BV
Vinkenveld 6, 5249 JT Rosmalen
- Boek- en Kantoorvakhandel Robben
Molenhoekpassage 23, 5242 CZ Rosmalen
- Foto Stijntjes
Molenhoekpassage 4, 5242 CZ Rosmalen
- Timmers Bouwbedrijf BV
Heikampweg 6, 5249 JX Rosmalen
- Gebr. Voets Weg- en Waterbouw
Vinkenveld 4, 5249 JP Rosmalen
- Cafe 't Zonneke
Hintham 36, 5246 AC Rosmalen
- Rosmalen Bouw
Saffierborch 32, 5241 LN Rosmalen
- Bakkerij van Zuylen
Dorpsstraat 41, 5241 EA Rosmalen
- Rene Holweg Transport BV
Eikenburglaan 9 a-c, 5248 BJ Rosmalen
- Lambermontgroep
Burg.Wolterstraat 1, 5241 EM Rosmalen
- Venrooij Installatie Techniek BV
Heikampweg 3, 5249 JX Rosmalen
- Ginderzande BV
Raadhuisstraat 51, 5241 BK Rosmalen
- Combo Interieursystemen / A.C.A. Driessen
Handelskade 11, 5211 TH, 's-Hertogenbosch
- Spar Langenhuijsen
Hoogstraat 64, 5241 CT Rosmalen
- Dhr J. Verbiesen
Molenstraat 34, 5242 HA Rosmalen
- Dhr Th. Heijmans
Oude Baan 39, 5242 HT Rosmalen
- Dinos BV
Weidestraat 32, 5142 CB Rosmalen
- Apotheek Rosmalen-Berlicum
Oude Baan 9, 5242 HT Rosmalen
- Soos Satisfaction
Fort Alexanderstraat 31, 5241 XE Rosmalen
- Donatus Ond.Verz.Mij
Hoff van Hollantlaan 8, 5243 SR Rosmalen
- Dierenspecialzaak Nico v.d. Berg
Oude Baan 3, 5242 HT Rosmalen
- Croonen Adviseurs BV
Postbus 435, 5240 AK Rosmalen
- Grieks-Macedonisch Specialiteiten Restaurant
Rodenborchweg 35, 5241 VN Rosmalen
- Boundless Business Consultancy
Veemarktkade 8, 5222 AE 's-Hertogenbosch